

Лункіна Т. І., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7252-3239

e-mail: lunkina_tanya@i.ua

Іваненко Г. Ю., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Особливості розвитку соціального підприємництва: закордонний досвід

Анотація. У статті досліджено характерні ознаки соціального підприємництва, умови його формування та розвиток. Виокремлено особливості соціального підприємництва та історичні аспекти його формування. Проаналізовано основні функції соціального підприємництва. Охарактеризовано негативні фактори розвитку соціальних підприємств в Україні. Встановлено, що розвиток соціального підприємництва є неодмінною складовою розвитку країни та має свої можливості, а саме: присутні ресурси, які не залучені бізнесом; зацікавленість великого бізнесу в аутсорсингу; зростання лояльності споживачів до продукції соціального підприємства та підтримка міжнародних фондів і організацій. З'ясовано, що одним із головних інструментів розвитку соціального підприємництва є державна допомога, яка повинна супроводжуватися програмами підтримки соціальних підприємств, розроблення системи пільгового кредитування, вироблення національної стратегії росту та прогресу соціального підприємництва.

Ключові слова: соціальне підприємництво; державна підтримка; соціальні проблеми; економічний розвиток; розвиток; соціальна спрямованість; підприємницький підхід.

Lunkyna Tatyana, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Ivanenko Anna, Applicant for Higher Education of Accounting and Finance Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Features of the Development of Social Entrepreneurship: Foreign Experience

Introduction. The article analyzes the characteristic features of social entrepreneurship, the conditions for its formation and development. The development of social entrepreneurship is an integral part of the country's development and has its own capabilities. A key tool for the development of social entrepreneurship is the support of the state, which should be accompanied by programs for the development of social enterprises.

Purpose. The aim is to substantiate and highlight the main trends of social entrepreneurship development in the context of globalization processes as one of the determinants of solving public problems and economic stability of the state.

Results. The characteristic features of social entrepreneurship, conditions of its formation and development are investigated. The characteristic features of social entrepreneurship are defined. The features of social entrepreneurship and historical milestones of social entrepreneurship development are singled out. The basic functions of social entrepreneurship are analyzed. The negative factors of the development of social enterprises in Ukraine are described. It has been established that the development of social entrepreneurship is an integral part of the country's development and has its own capabilities.

Conclusions. Social entrepreneurship is a stable and positive form of social change that ensures the development of society, the ability of the community to ensure their own economic independence, stability and prosperity. Despite political and economic instability, low level of financial support from the state, Ukraine has great internal potential for the development of social entrepreneurship, powerful intellectual resources and should develop it. We believe that social entrepreneurship in modern realities is aimed at accelerating positive social changes, ensuring the satisfaction of basic human needs in an optimal way. It can and must be a key factor in sustainable development not only of a particular area, but also of the country as a whole.

Keywords: social entrepreneurship; state support; social problems; economic development; development; social orientation; entrepreneurial approach.

JEL Classification: I 38, J 23, M 00, M 13.

Постановка проблеми. На сьогодні сучасний розвиток суспільства не можливий без планування майбутнього зі стратегічною можливістю стабільного соціально-економічного прогресу, яким є соціально орієнтований ріст, де передбачені суспільні інновації, зокрема незвичайні способи вирішення та пом'якшення наявних суспільних проблем.

Інноваційним інструментом соціальних перетворень та міцного розвитку громади є соціальне підприємництво, яке покликане розв'язувати сучасні проблеми суспільства, здійснюючи комерційну діяльність. Попри активне поширення соціального підприємництва у світі та зростання інтересу науковців до проблеми соціального підприємництва, сутність,

можливості й особливості функціонування соціального підприємництва все ж залишаються предметом дискусії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з соціально-економічним розвитком країни та соціальним розвитком підприємства, приділяють значну увагу: М. Волкова, Н. Голуб'як, Н. Горішна, Г. Давидовська, В. Дикань, О. Довгань, В. Компанієць, М. Наумова, Е. Плахова. Разом з тим, попри значну кількість наукових праць, в яких розглядаються теоретичні, методичні, практичні аспекти соціально-економічного розвитку країни, соціальне підприємництво залишається не вирішеним остаточно, а деякі позиції – дискусійними. Попри вагомий внесок, зроблений вітчизняними й закордонними науковцями стосовно проблеми що досліджується, є потреба подальшого поглибленого вивчення та розгляду як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Формулювання цілей дослідження. Метою є обґрунтування і висвітлення основних тенденцій розвитку соціального підприємництва як одного із визначальних чинників розв'язання суспільних проблем та економічної стабільності держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне підприємництво почало динамічно розвиватись та стало об'єктом наукових досліджень наприкінці 1980-х років в Італії завдяки поширенню кооперативного руху. Так, на законодавчому рівні було врегульовано діяльність соціальних кооперативів. Ці кооперативи поділялися на дві групи. До першої групи

відносилися кооперативи із соціального обслуговування, які надавали послуги у сфері охорони здоров'я, освіти, догляду за людьми похилого віку та інвалідами. Друга група кооперативів спеціалізувалася на наданні послуг із працевлаштування незахищених верств населення. Діяльність цих кооперативів була пов'язана з ідентифікацією та розв'язанням нагальних соціальних проблем широкого кола громадян, що стало соціально-економічною та правовою інновацією в цій країні.

У наукових публікаціях термін «соціальне підприємництво» можна знайти в публікаціях Б. Дрейтона – засновнику «Ашока» (1972 р.). «Ашока» (Ashoka) – найбільша міжнародна організація, що об'єднує лідерів соціального підприємництва з усього світу, чия діяльність спрямована на системне розв'язання найгостріших соціальних проблем. Б. Дрейтон визнає соціальне підприємництво як інноваційний підхід, шляхом якого індивіди можуть розв'язати серйозні соціальні проблеми, які виникають в суспільстві. Б. Дрейтон підкреслює, що соціальне підприємництво є беззаперечно важливим інструментом для економічного та соціального розвитку не лише для слабозрозвинутих, але й для країн, що розвиваються та розвинутих країн [10].

На сьогодні між науковцями і практиками, які досліджують проблеми соціальних підприємств немає єдності у визначенні характерних рис суб'єктів господарювання. Підсумовуючи результати дослідження виокремлено особливі риси соціального підприємства (рис. 1).

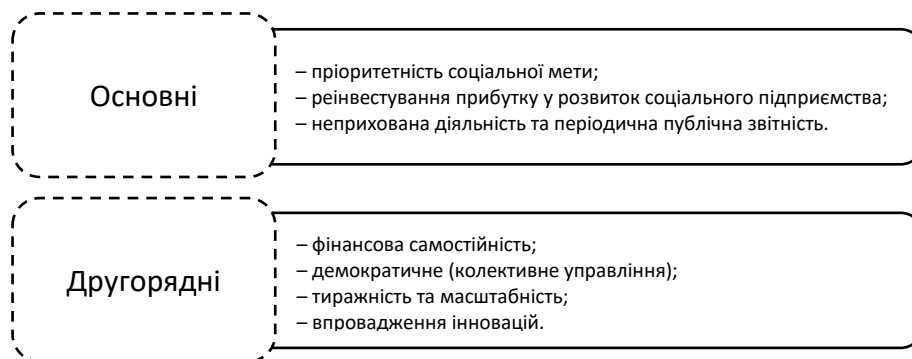

Рисунок 1 – Характерні риси соціального підприємництва

Джерело: складено авторами

Виділення окремих другорядних рис означає, що вони не є обов'язковою ознакою соціального підприємства. Деякі з них можуть змінюватися залежно від низки економічних та соціальних факторів, що впливають на діяльність соціального підприємства.

На нашу думку, соціальне підприємство – це бізнес-організація, пріоритетна мета неприхованої від суспільства (публічної) діяльності яка полягає у розв'язанні соціальних проблем, а забезпечувальна – в отриманні доходу, який входить у її розвиток. Саме

такі цілі є тісно взаємопов'язаними: від обсягів одержаного соціальним підприємством доходу залежать і параметри соціальних результатів його діяльності.

Особливості соціального підприємства, що відрізняють його від решти суб'єктів господарювання обумовлюють необхідність впровадження специфічних інструментів, методів та способів і як управління таким підприємством, так і державного сприяння їх розвитку. Вагомою складовою цього процесу є розробка організаційних механізмів [3].

Глибше усвідомити сутність соціального підприємництва дозволило нам виокремити такі його історичні аспекти (рис. 2).

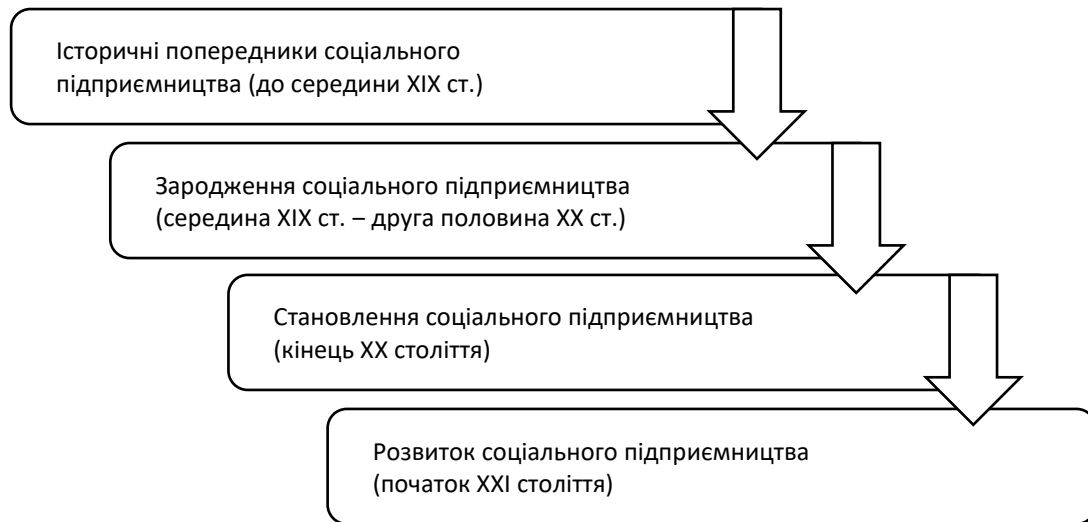

Рисунок 2 – Історичні аспекти розвитку соціального підприємництва в світі

Джерело: складено авторами на основі [7]

Стадію зародження характеризує діяльність меценатів і спонсорів, власників промислових і торговельних підприємств, які використовували частину прибутку цих підприємств для фінансування різноманітних соціальних проєктів. Реалізація цих проєктів цілком залежала від можливостей їх фінансування меценатами та спонсорами. На цьому історичному етапі простежується діяльність певних громадських організацій, створюються чисельні благодійні та волонтерські організації, діяльність яких фінансується завдяки рахунку членських внесків громадян з різних верств населення.

На стадії становлення простежуються перші соціальні підприємства (наприклад, фонд Ашока (Ashoka), неприбуткова організація роздрібної торгівлі «Ten Thousand Villages»), в наукову термінологію вводиться поняття «соціальне підприємство». Соціальне підприємство як нове економічне явище починає досліджуватися науковцями, з'являються перші публікації з цієї проблематики та обговорюються питання щодо визначення соціального підприємства [10].

На сьогодні соціальне підприємство є визнаним у світі специфічним видом підприємства, що спрямоване на створення соціальних та економічних умов розвитку. Попри короткий термін існування

(приблизно 20-25 років), воно набуло значного поширення у світі і зайняло гідне місце з такими загальноновизнаними трендовими напрямками розвитку підприємства, як корпоративна соціальна відповідальність, благодійність, венчурна філантропія.

Ініціативність соціальних підприємств поширюється практично на всі види діяльності – від виробничої сфери до суспільних послуг, охорони природи, ресурсощадження та інше. На процеси його формування та розвиток впливає характерний соціально-економічний і культурний розвиток, а також традиції вести бізнес, самоорганізація населення у реалізації суспільних проблем, що і створило виникнення двох основних концепцій соціального підприємства: американської та європейської, тобто це основні погляди та розуміння соціального підприємства у США та Європі [9].

Соціальне підприємство формується на основі соціального капіталу громадських організацій і стає досить дієвим у контексті місцевої громади. Такий інноваційний інститут розвитку повинен задовольнити ті потреби членів громади, які державний сектор не в змозі задовольнити, а приватний ігнорує. Соціальне підприємство допомагає виконувати певні функції адаптації до кризових умов (рис. 3).

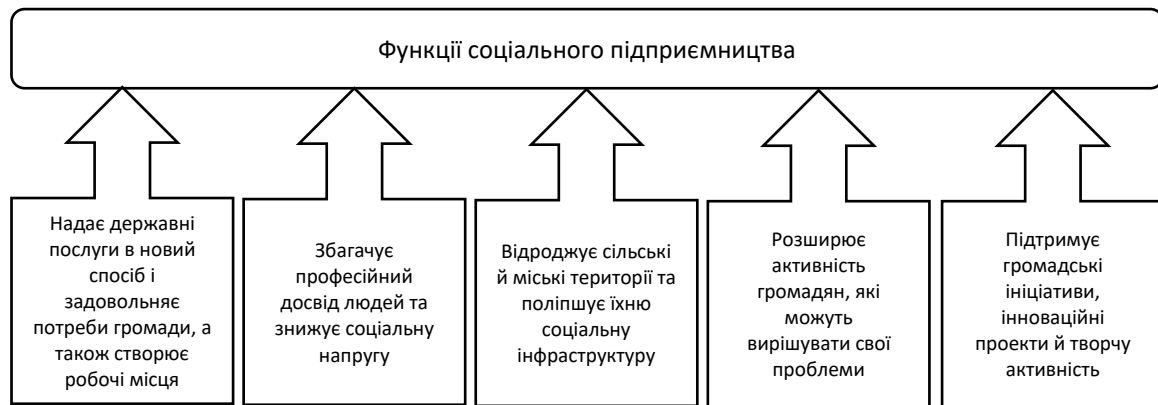

Рисунок 3 – Основні функції соціального підприємництва

Джерело: побудовано авторами на основі [2]

Соціальне підприємництво в Україні почало розвиватися з 2000-х років за дієвої міжнародної підтримки. Експерти підрахували, що в Україні, приблизно, налічується близько 700 соціальних підприємств, але до каталогу соціальних підприємств подало інформацію не більше 50 [11]. Громадська підтримка та державні заходи поки відсутні. Майже у половини соціальних підприємств єдиним джерелом фінансування є комерційна діяльність. Є підприємства, фінансування яким забезпечують гранти, однак їхня кількість не перевищує 50%. 1/5 соціальних підприємств фінансову підтримку знаходять в кредитах. Інша частина – основним джерелом їхнього фінансування є власні кошти засновника [11].

Варто зазначити, що на сьогодні до соціальних підприємств належать в основному некомерційні організації, які підтримують свою господарську діяльність. Тобто, саме це може бути найголовнішим

інструментом для формування і розвитку соціальних підприємств [1].

Розвиток соціального підприємництва в Україні можна розділити на три етапи. Перший етап може бути датований періодом 1991-2010 рр., коли перші міжнародні донори (наприклад, USAID) почали впроваджувати концепцію соціального підприємництва в Україні і піклувалися про повільне, але неухильне становлення цього сектора. Другий етап розвитку соціального підприємництва відбувся в період між 2010 і 2016 роками. Він характеризується формуванням важливих взаємодій, які призвели до розробки конкретних програм, а також перших публікацій статей і книг з даної теми. Третій етап розвитку соціального підприємництва в Україні розпочався близько 2016 року. Наразі в Україні налічується 46288 (червень 2019 р.) соціальних підприємств (рис. 4).

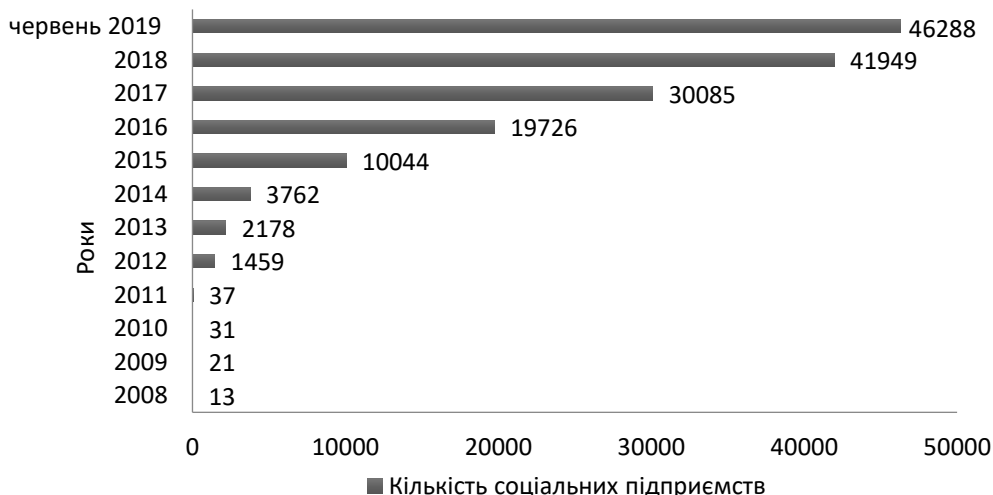

Рисунок 4 – Кількість соціальних підприємств в Україні протягом 2008 - 2019 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

Як бачимо, соціальне підприємництво стрімко почало розвиватися з 2012 р., саме тоді було

зареєстровано 1459 соціальних підприємств, а вже у 2018 р. їх налічувалося близько 41949. Соціальне

підприємництво в наш час – це відгук на хронічні проблеми суспільства, який враховує соціальні, економічні та екологічні аспекти життєдіяльності. Цей тип підприємницької діяльності задовольняє ті потреби, які не може в повному обсязі покрити державний сектор, а приватний – виконує лише за потреби основних стейкхолдерів.

У процесі дослідження виявлено негативні фактори, що стримують розвиток соціальних підприємств в Україні:

– значне зростання цін на енергоносії. Розв'язати цю проблему можна, якщо перейти на використання альтернативних джерел енергії;

– нестабільна політична та економічна ситуація нашої країни, яка не викликає довіри з боку іноземних інвесторів, тому потрібно ввести систему державних гарантій;

– розвиток корупційної діяльності, який здійснює руйнівний вплив на всю економіку країни та на соціальне життя населення. Для точності діяльності соціальних підприємств потрібно організувати єдину комунікаційну та долучати до співпраці засоби масової інформації [9];

– абсолютна відсутність державна підтримка тощо.

Попри це, розвиток соціального підприємництва є невіддільною складовою розвитку країни та має свої перспективи розвитку. Слід зазначити, що ключовими характеристиками організаціями, які займаються соціальним підприємництвом є:

– позитивна репутація у спільноті місцевого типу, де широке коло партнерів на місцевому рівні органів влади, ЗМІ та бізнесу;

– орієнтованість на найбільш первинні для території соціальні проблеми;

– забезпеченість найголовнішими технічними та адміністративними ресурсами;

– особливості керівників таких організацій: висока активність, наявність досвіду роботи в бізнес-секторі та володіння інноваційними технологіями;

– мінімальна конкуренція в даному напрямі діяльності тощо [9].

Розвиток соціального підприємництва в Україні потребує реалізації таких заходів:

– розроблення нормативно-правового забезпечення розвитку соціального підприємництва в Україні;

– створення однієї комунікаційної мережі, в якій були б залучені усі соціальні підприємства; інформація про їх діяльність; опис продукції; переваги їх функціонування тощо. Це сприятиме поширенню інформації про успішні соціальні бізнес-проекти і

дозволить підприємцям взаємодіяти більш ефективно один з одним;

– залучення іноземних інвестицій, які могли б допомогти впровадженню сучасних технологій у виробництво;

– запровадження навчальних курсів по соціальному підприємництву, які розкриватимуть цілі напрями їх діяльності;

– запровадження дисципліни «Соціальне підприємництво» в закладах вищої освіти, що буде сприяти підготовці фахівців для діяльності таких підприємств, а також збільшення кількості публікацій з відповідної тематики українською мовою, адже донедавна була видана лише одна книга із соціального підприємництва українською мовою, яка має системний характер [12].

Висновки. Слід зазначити, що соціальне підприємництво – це стійка та позитивна форма соціальних змін, що забезпечує розвиток суспільства, можливість громади забезпечити власними силами свою економічну самостійність, стабільність і добробут. Попри політичну та економічну нестабільність, низький рівень фінансової підтримки з боку держави, Україна має великий внутрішній потенціал та потужні інтелектуальні ресурси стосовно розвитку соціального підприємництва. Вважаємо, що соціальне підприємництво у сучасних реаліях спрямоване на прискорення позитивних соціальних змін, забезпечуючи задоволення базових людських потреб в оптимальний спосіб. Воно має бути ключовим фактором сталого розвитку не лише окремої місцевості, а й країни в цілому. Таким чином, розвиток соціального підприємництва допомагає розвивати громади, залучаючи до громадського життя соціально вразливі групи населення, забезпечуючи їхніх членів роботою; збагачувати професійний досвід людей, які працюють на соціальних підприємствах, задля подальшого працевлаштування за сучасних ринкових умов; створювати робочі місця; розширювати активність громадян, які можуть самостійно розв'язувати свої проблеми та брати відповідальність за своє життя; посилювати увагу до соціально вразливих груп населення, не стільки надаючи їм благодійну допомогу, скільки забезпечуючи їх корисною соціально значущою роботою; відроджувати сільські та міські території та поліпшувати їхню соціальну інфраструктуру тощо. Все це дозволить зменшити соціальну напругу в країні та, як наслідок, підвищити економічний, екологічний та соціальний її розвиток.

Література:

1. Волкова М. В., Шевченко В. С. Роль соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку України. *Вісник Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова*. 2016. URL: periodicals.karazin.ua (дата звернення: 10.04.2019).
2. Голуб'як Н. Р. Соціальне підприємництво як механізм вирішення соціально-політичних проблем. *S.P.A.C.E.* 2017. № 2. С.16-20.

3. Горішна Н. М. Феномен соціального підприємництва: сутність і критерії. *Вісник Ужгородський університет. Сер. Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип. 2 (39). С. 58-59. URL: irbisnbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64 (дата звернення: 10.04.2019).
4. Давидовська Г. І. Проблеми соціального підприємництва в Україні. *Вісник Ужгородський національний університет. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 7. Ч.1. С. 106-109.
5. Дикань В. Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України. *Вісник економіки, соціально-економічні питання*. № 62. 2018. С. 9-20.
6. Довгань О. В. Проблеми розвитку соціального підприємництва. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2666> (дата звернення: 11.04.2019).
7. Компанієць В. В., Дейч М. Є. Чинники формування та стимулювання соціально відповідальної поведінки особистості, бізнесу, суспільства, держави в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 2(24). С. 30-36.
8. Наумова М. Перспективи і проблеми розвитку соціального підприємництва в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка*. 2016. 8(185) С. 13-22: URL: bulletineconom.univ.kiev.ua (дата звернення: 11.04.2019).
9. Плахова Е. Н. Социальное предпринимательство, как фактор развития гражданского общества в Украине. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць. ДонДУ. Том X Сер. Соціологія*. Донецьк. 2009. С.55-62.
10. Про соціальне підприємництво. Веб-сайт. URL: http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/ba_za-znan/biblioteka-sotsialnohopidpryiemtsia (дата звернення: 11.04.2019).
11. Яке майбутнє у соціального підприємництва в Україні? Веб-сайт. URL: <http://platformamsb.org/yake-majbutnye-u-sotsialnogopidpryemnytstva-v-ukrayini/> (дата звернення: 11.04.2019).
12. 5 великих можливостей для розвитку соціального підприємництва в Україні. Веб-сайт. URL: <https://delo.ua/business/5-mozhливостей-dlja-rozvitku-socialnogopidpriemnictva-v-ukraji-341252/> (дата звернення: 11.04.2019).

References:

1. Volkova, M. V. & Shevchenko, V. S. (2016). *The Role of Social Entrepreneurship in Ensuring Sustainable Development of Ukraine*. Kharkiv: Kharkiv National University of Urban Management named after A. M. Beketov. Retrieved from: periodicals.karazin.ua [in Ukrainian].
2. Golubyak, N. R. (2017). Social entrepreneurship as a mechanism for solving socio-political problems. *S.P.A.C.E.*, 2, 16-20 [in Ukrainian].
3. Horyshna, N. M. (2016). *The phenomenon of social entrepreneurship: the essence and criteria*. Uzhgorod: Uzhgorod University. *Sir Pedagogy. Social work*. 2 (39), 58-59. Retrieved from irbisnbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64 [in Ukrainian].
4. Davydovskaya, G. I. (2016) Problems of Social Entrepreneurship in Ukraine. *Uzhgorod: Uzhgorod National University. Sir International economic relations and world economy*. 7. Part 1, 106-109 [in Ukrainian].
5. Dikan, V. L. (2018) The Concept of Innovative Development of the Ukrainian Economy. *Bulletin of economics, socio-economic issues*. No. 62, 9-20.
6. Dovhan, O. V. Problems of social entrepreneurship development. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2666> [in Ukrainian].
7. Kompaniets, V. V. & Deich, M. Y. (2013) Factors of formation and stimulation of socially responsible behavior of personality, business, society, state in Ukraine. *Economic Science of Ukraine*. No. 2 (24), 30-36 [in Ukrainian].
8. Naumova, M. (2016) *Perspectives and problems of the development of social entrepreneurship in Ukraine*. Kyiv: The Taras Shevchenko National University of Kyiv. *Sir Economy*, 8 (185), 13-22. Retrieved from bulletineconom.univ.kiev.ua [in Ukrainian].
9. Plakhova, E. N. (2009) *Social entrepreneurship as a factor in the development of civil society in Ukraine*. Donetsk: Modern social problems in the measurement of sociology of management: Collection of scientific works. Don DU Tom X Aug Sociology, 55-62.
10. About social entrepreneurship. *Official web-site*. Retrieved from http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/ba_za-znan/biblioteka-sotsialnohopidpryiemtsia [in Ukr.]
11. What is the future of social entrepreneurship in Ukraine? *Official web-site*. Retrieved from <http://platformamsb.org/yake-majbutnye-u-sotsialnogopidpryemnytstva-v-ukrayini/> [in Ukr.]
12. 5 Great Opportunities for the Development of Social Entrepreneurship in Ukraine. *Official web-site*. Retrieved from <https://delo.ua/business/5-mozhливостей-dlja-rozvitku-socialnogopidpriemnictva-v-ukraji-341252/> [in Ukr.]

